

Kaksikäyttötuotteet

Yleistä

Kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnan tavoitteena on joukkotuhoaseiden leviämisen estämiseen tähtäävä asesulkupolitiikka, jota toteutetaan kansainvälisin sopimuksin ja monenvälisellä vientivalvontayhteistyöllä. Laajemmassa merkityksessä asesulkupolitiikkaan kuuluvat myös tavanomaiset aseet, jolloin vientivalvonta kattaa yleistä sotilaallista toimintakykyä edistävät kaksikäyttötuotteet sekä muun lainsäädännön nojalla valvottavan aseviennin. Suomen sitoutuminen kansainvälisiin vientivalvontajärjestelyihin edesauttaa myös sitä, että teollisuutemme saa käyttöönsä tarvitsemansa, valvonnan piiriin kuuluvan teknologian

Kansainvälisiä vientivalvontajärjestelyjä ovat tavanomaisten aseiden ja kaksikäyttötuotteiden (Wassenaarin järjestely WA), kemiallisten ja biologisten tuotteiden vientivalvontajärjestelyt (Australian ryhmä AG), ohjustechnologian (MTCR) ja ydinalan valvontajärjestelyt (NSG), joilla pyritään jäsenmaiden vientivalvontamenettelyjen ja lupakriteerien harmonisointiin. Lupaharkinta on kuitenkin kansallisella pohjalla.

EU:n säädöksissä kaksikäyttötuotteella tarkoitetaan tuotetta, jota voidaan käyttää sekä siviili- että sotilaallisiin tarkoituksiin. Kaksikäyttötuotteiksi luetaan myös erityisesti ydinenergia-alan käyttöön sopivat tai valmistetut tuotteet.

EU:n säädöksiin liittyvät tuotelistat vastaavat eri vientivalvontajärjestelyissä sovittuja luetteloita. Myös säädetyt menettelytavat ovat eri järjestelyissä sovittujen mukaisia, joskin EU on eräissä valvontamenettelyissä edennyt harmonisoinnissaan pidemmälle kuin mitä kansainvälisesti on edellytetty.

Suomen kansallisessa vientivalvontalaissa (562/96) (muutettuna lailla 891/2000) kaksikäyttötuotteella tarkoitetaan tuotetta, teknologiaa, palvelua ja muuta hyödykettä, jota normaalin siviililuonteisen käyttönsä tai sovelluksensa ohella voidaan käyttää joukkotuhoaseiden tai niiden maaliinsaattamiseen tarkoitettujen ohjusjärjestelmien kehittelyyn tai valmistukseen taikka jolla voidaan edistää yleistä sotilaallista toimintakykyä.

Myös kattomääräyksen eli "catch all" -säännöksen (4 §) osalta laissa viejän vastuuta on kansallisesti laajennettu. Vientilupa vaaditaan valvonnanalaisten tuotteiden luetteloon kuulumattoman tuotteen osalta tapauksissa, joissa viejä tietää tai viejällä on syytä epäillä, että kysymyksessä olevat tuotteet ovat kokonaan tai osaksi tarkoitettujen joukkotuhoasetarkoituksiin. Tämä koskee tuotteiden lisäksi myös palveluja ja teknologiaa sekä niiden yhteisötoimituksia.

Tullimenettelyt

Viennillä tarkoitetaan:

-Unionin Tullikoodeksin mukaista vientimenettelyä

- Unionin Tullikoodeksin mukaista jälleenvientiä, lukuun ottamatta kauttakuljetettavia tuotteita; sekä
- Ohjelmistojen tai teknologian siirtoa yhteisön ulkopuoliseen määräraikkaan sähköisillä viestimillä, telekopiolaitteella tai puhelimella.

Kauttakuljetuksella tarkoitetaan

Yhteisön tullialueelle saapuvien ja sen läpi kulkevien muiden kuin yhteisön kaksikäyttötuotteiden kuljettamista yhteisön ulkopuolelle. Tullin prosessien kannalta kauttakuljetuksella tarkoitetaan kaksikäyttötuotteita, jotka ennen lopullista poistumista:

1. On asetettu ainoastaan ulkoisen passituksen menettelyyn (mukaan lukien tähän liittyvät väliaikaiset varastoinnit), tai
2. Kulkevat yhteisön kautta ilman, että niitä asetetaan mihinkään tullimenettelyyn (=lentokoneiden välilaskut ja laivojen satamakäynnit, kyseisten alusten siirtolastaukset, mukaan lukien tähän liittyvät väliaikaiset varastoinnit.)

Kaikki muut kaksikäyttötuotteiden viennit ja jälleenviennit jäävät kauttakuljetuksen määritelmän ulkopuolelle.

Asiakkaan velvollisuudet

Vietäessä maasta neuvoston asetuksen (EY) N:o 428/2009 liitteessä I mainittuja tuotteita ja palveluja viejän täytyy varmistautua huolellisesti ja hyvissä ajoin ennen vientiä siitä, onko tuote tai palvelu vientivalvonnan alainen. Käytännön tullaustilanteessa vientiselvitystä tehtäessä tätä asiaa ei voida nopeasti selvittää.

Varmistus tapahtuu parhaiten ottamalla selville tavarain tai palvelun valmistajalta/toimittajalta vientivalvontaluokitus ja ulkoasiainministeriöstä, tarvitaanko ko. tuotteelle/palvelulle vientilupa. On huomattava, että neuvoston asetuksesta poiketen Suomen lainsäädännössä kaksikäyttötuotteella tarkoitetaan varsinaisten tuotteiden lisäksi myös palveluja ja muita hyödykkeitä, joita voidaan käyttää sekä siviilitarkoituksiin että sotilaallisiin tarkoituksiin. Vientivalvontalain soveltamisalaan kuuluvat näin ollen esimerkiksi tietokoneohjelmat, koulutus ja rahoituspalvelut, joilla voi olla merkitystä sotilaallisille ohjelmille. Näkyvän teknologian ja tietotaidon siirron lisäksi myös aineeton tai näkymätön siirto, esimerkiksi puhelimitse tai sähköisesti tietokoneella, on valvonnanalaista.

Vientivalvonnan alaisuuden selvittämisen helpottamiseksi Euroopan Unioni on julkaissut korrelaatiolistan kaksikäyttötuotteiden tullinimikkeistä, jossa on aina kunkin tullinimikkeen kohdalla viittaus EU:n kaksikäyttötuoteasetuksen liitteen I mukaiseen tuoteluokkaan.

Korrelaatiolista löytyy osoitteesta:

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153050.xlsx

EU-asetuksen liitteen I luokitukset ja korrelaatiolista ovat ainoastaan ohjeellisia apuvälineitä. Tuotteen vientivalvonnan alaisuuden ratkaisee ensisijaisesti ao. tuotteen ominaisuudet.

Ulkoasiainministeriö voi antaa kirjallisen ennakkotiedon valvonnanalaisuudesta ja vientivalvontaluokituksista. Tiedustelut pyritään käsittelemään mahdollisimman nopeasti. Ennakkotiedustelun käsittelyaika riippuu mm. tarvittavista asiantuntijalausunnoista.

Tullin velvollisuudet viennissä

Tullin tehtävänä on valvoa, että asiakkaalla on UM:n myöntämä voimassaoleva vientilupaja tehdä vientilupiin tarvittavat merkinnät. Lupien tarkastukset ja merkinnät tehdään menettelyyn asettamisvaiheessa suoraan UM:n sähköiseen luparekisteriin ja tarvittaessa varmistetaan fyysisin tavaran tarkastuksin, että tavarat ovat niitä, mitä luvassa on mainittu.

EU:n yleisluvilla EU001, EU002, EU003, EU004, EU005 ja EU006 saa viedä kaksikäyttötuotteita kyseisten luvan edellytysten mukaisesti luvissa määriteltyihin määrämäihin.

EU:n sisäisissä siirroissa UM:n myöntämä varsinainen vientilupa vaaditaan vain eräille erittäin aroille tuotteille (neuvoston asetuksen (EY) N:o 428/2009 liitteessä IV mainitut tuotteet).

Kauttakuljetuksen valvonta

Toisin kuin viennit, niin kaksikäyttötuotteiden kauttakuljetukset eivät ole luvanvaraisia kuin tietyissä erityistapauksissa. Tullin tulee ottaa kauttakuljetettava kaksikäyttötuote haltuunsa, mikäli Tullilla on perusteltua syytä epäillä, että kauttakuljetettavat kaksikäyttötuotteet ovat tai voivat olla joko kokonaan tai osittain tarkoitettu käyttöön, joka liittyy kemiallisten, biologisten tai ydinaseiden tai muiden ydinräjähteiden kehittämiseen, tuotantoon, käsittelyyn, käyttöön, ylläpitoon, varastointiin, havaitsemiseen, tunnistamiseen, levittämiseen tai tällaisiin aseisiin soveltuvien ohjusten kehittämiseen, tuotantoon, ylläpitoon tai varastointiin. Käytännössä tällainen perusteltu syy on tarkasti yksilöity viranomaistieto, joka on saatu esimerkiksi tiedustelun tai muiden viranomaislähteiden kautta.

Mikäli Tulli saa tällaisen yksilöidyn tiedon johonkin edellä mainittuun käyttöön tarkoitetuista kauttakuljetettavista kaksikäyttötuotteista, kyseiset tavarat on pysäytettävä ja otettava Tullin haltuun. Tämän jälkeen Tullin on ilmoitettava haltuun ottamisesta kauttakuljettajalle, jonka on haettava lupaa UM:ltä kauttakuljetukselle 90 päivän kuluessa Tullin ilmoituksesta. Mikäli kauttakuljetettavalle tavaralle ei määräajassa anota lupaa, tulee Tullin siirtää asia UM:n ratkaistavaksi.

UM:n katsoessa, että kaksikäyttötuotteet eivät vaadi lupaa, haltuun otettu tavara on palautettava kauttakuljettajalle ja se voi jatkaa aiottuun määrämaahan. Mikäli UM ei myönnä lupaa kauttakuljetukselle, niin tavaran käsittelylle on kaksi vaihtoehtoa:

1. UM määrää tavarat palautettavaksi lähtömaahansa, tai
2. Mikäli UM:llä on perusteltua syytä epäillä, että tavaraa käytettäisiin lähtömaassa kiellettyihin tarkoituksiin, niin UM määrää tavarat hävitettäväksi tullivalvonnassa. Mikäli tavara on luonteeltaan vaarallista, niin UM voi lisäksi määrätä, että hävittämispäätös on pantava muutoksenhausta huolimatta heti täytäntöön.

Kauttakuljettaja vastaa kauttakuljetettavan tavarán säilyttämisestä lupa- ja muutoksenhakumenettelyn aikana syntyneistä kustannuksista sekä tavarán palauttamisesta lähtömaahansa tai hävittämisestä aiheutuneista kustannuksista.

Sovellettava lainsäädäntö

- Neuvoston asetus (EY) N:o 428/2009,
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1232/2011,
- Komission delegoitu asetus (EU) 2016/1969,
- Laki kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta 562/1996,